

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

એમ.એસ.વી. રાજા અને અન્ય

વિરુદ્ધ

સીની થેવર અને અન્ય

ઓગસ્ટ ૧૪, ૨૦૦૧

[એસ. રાજેન્દ્ર બાબુ અને શિવરાજ વી. પાટીલ, ન્યાયમૂર્તિઓ]

હિન્દુ લો:

તમિલનાડુ હિન્દુ રિલીજિયસ એન્ડ ચેરિટેબલ એન્ડોમેન્ટ એક્ટ, ૧૯૫૯: કલમો ૬૩ (બી) અને ૧૦૮. મંદિરનું સંચાલન-વંશપરંપરાગત અધિકાર – 'પોરમબોક' જમીન પર બનેલા કેસના મંદિર અંગે વિવાદ, જેનું વહીવટ અને સંચાલન સ્મરણાતીત સમયથી એક ધાર્મિક સંપ્રદાયના સભ્યો દ્વારા કરવામાં આવતું હતું – 'પંડારામો'ને મંદિરમાં 'પૂજારી' તરીકે 'પૂજા' કરવાની મંજૂરી આપવામાં આવી હતી – 'પંડારામો' દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલ દાવો કે તેઓ વંશપરંપરાગત ટ્રસ્ટીઓ-સહ-પૂજારીઓ હતા તે રદ કરવામાં આવ્યો – 'પંડારામો'ની ઉશ્કેરણીથી દાખલ કરાયેલ અન્ય દાવો કે કેસનું મંદિર જાહેર મંદિર હતું તે હાઈકોર્ટ દ્વારા મંજૂર કરવામાં આવ્યો – પ્રથા મુજબ 'પંડારામો' દ્વારા પૂજા અર્ચનામાં દખલગીરી કરવા સામે મનાઈહુકમ પણ આપવામાં આવ્યો – તેની ચોક્કસાઈ – કોર્ટે ઠેરવેલ કે: પ્રારંભિક ધારણા એવી છે કે મંદિર એક જાહેર મંદિર છે જ્યાં સુધી તે ખાનગી મંદિર હોવાના મજબૂત પુરાવા દ્વારા ખંડન ન થાય – સામાન્ય રીતે, 'પોરમબોક' જમીન પર બનેલું મંદિર જાહેર મંદિર હોય છે – તેથી, મંદિરને જાહેર મંદિર તરીકે યોગ્ય રીતે જાહેર કરવામાં આવ્યું છે – જો કે, ધાર્મિક

સંપ્રદાયના સભ્યોએ મંદિરના સંચાલનનો તેમનો અધિકાર ગુમાવ્યો નથી - 'પંડારામો', અગાઉના મુકદ્દમામાં હારી ગયા હોવાથી, કોઈ અધિકારનો દાવો કરી શકે નહીં - તેથી, તેમની તરફેણમાં આપવામાં આવેલ મનાઈહુકમ ટકી શકે તેમ નથી.

કોડ ઓફ સિવિલ પ્રોસિજર, ૧૯૦૮: કલમ ૧૦૦.

બીજી અપીલ-કાયદાનો મહત્વનો પ્રશ્ન-હકીકતના સમવર્તી તારણો-નોંધણી - નીચેની બંને કોર્ટો દ્વારા તેના સમર્થનમાં કોઈપણ પુરાવા વિના - તેની અસર - કોર્ટે ઠેરવેલ કે: આવા તારણને પોતે જ કાયદાનો એક મહત્વનો પ્રશ્ન ગણી શકાય - તેથી, આવા તારણને ઉલટાવવામાં હાઈકોર્ટ સાચી હતી. બીજી અપીલ-કાયદાનો મહત્વનો પ્રશ્ન-હકીકતના સમવર્તી તારણો-ચર્ચા અને કારણો વિના રદ કરવામાં આવ્યા - કોર્ટે ઠેરવેલ કે: તે સ્પષ્ટપણે ટકી શકે તેમ નથી.

બીજી અપીલ-કાયદાના મહત્વના પ્રશ્નો-ઘડત-કોર્ટે ઠેરવેલ કે: જો કે કાયદાના મહત્વના પ્રશ્નો વિશિષ્ટ રીતે અને અલગથી ઘડવામાં આવ્યા નથી, તેમ છતાં હાઈકોર્ટ દ્વારા ધ્યાનમાં લેવાયેલા અને નક્કી કરાયેલા પ્રશ્નો પરથી તેનું અનુમાન લગાવી શકાય છે.

શબ્દો અને શબ્દપ્રયોગો:

"જાહેર મંદિર"-નો અર્થ-તમિલનાડુ હિન્દુ રિલીજિયસ એન્ડ ચેરિટેબલ એન્ડોમેન્ટ એક્ટ, ૧૯૫૮ ના સંદર્ભમાં.

અપીલકર્તાઓ એક ધાર્મિક સંપ્રદાયના સભ્યો હતા અને સ્મરણાતીત સમયથી કેસના મંદિરનો વહીવટ અને સંચાલન કરતા હતા. મંદિરનો વહીવટ હંમેશા સદર સભ્યોમાંથી ચૂંટાયેલા ટ્રસ્ટીઓ દ્વારા કરવામાં આવતો હતો અને કોઈ પણ સમયે હિન્દુ રિલીજિયસ એન્ડ ચેરિટેબલ એન્ડોમેન્ટ વિભાગે તેમના સંચાલનમાં દખલગીરી કરી ન હતી. અપીલકર્તાઓએ 'પંડારામો'ને મંદિરમાં 'પૂજારી' તરીકે 'પૂજા' કરવાની મંજૂરી આપી હતી.

કેટલાક 'પંડારામો'એ ભેગા મળીને તમિલનાડુ હિન્દુ રિલીજિયસ એન્ડ ચેરિટેબલ એન્ડોમેન્ટ એક્ટ, ૧૯૫૮ ની કલમ ૬૩ (બી) હેઠળ ડેપ્યુટી કમિશનર સમક્ષ એક અરજી ઓ.એ. નંબર ૭૬/૭૩ દાખલ કરી, જેમાં તેઓ કેસના મંદિરના વંશપરંપરાગત ટ્રસ્ટીઓ-સહ-પૂજારીઓ છે તેવી જાહેરાત માંગવામાં આવી હતી અને અપીલકર્તાઓને તેમના અધિકારોમાં દખલગીરી કરતા અટકાવવા માટે કાયમી મનાઈહુકમ માંગ્યો હતો. ટ્રાયલ કોર્ટે દાવો રદ કર્યો હતો

અને અપીલ પણ હાઈકોર્ટ દ્વારા રદ કરવામાં આવી હતી. હાઈકોર્ટનો સદર ચુકાદો આખરી બન્યો હતો.

સામાવાળાઓએ, 'પંડારામો'ની ઉશ્કેરણીથી અને તેમના લાલ માટે, અપીલકર્તાઓના વિશિષ્ટ દાવા સામે કેસનું મંદિર સામાન્ય રીતે હિન્દુ જનતાનું એક જાહેર ધાર્મિક સંસ્થાન છે તેવી જાહેરાત માટે અને મંદિરમાં 'પંડારામો'ની પ્રથા મુજબ પૂજાઓમાં દખલગીરી કરવા સામે મનાઈહુકમ માટે દાવો દાખલ કર્યો હતો. ટ્રાયલ કોર્ટ એવું ઠેરવીને દાવો રદ કર્યો કે કેસનું મંદિર જાહેર મંદિર નથી પરંતુ અપીલકર્તાઓનું એક સંપ્રદાયનું મંદિર છે. આ તારણ પ્રથમ અપીલ અદાલત દ્વારા પુષ્ટિ આપવામાં આવ્યું હતું. જો કે, હાઈકોર્ટ, કોડ ઓફ સિવિલ પ્રોસિજર, ૧૯૦૮ ની કલમ ૧૦૦ હેઠળની બીજી અપીલમાં, અરજ કર્યા મુજબ દાવો મંજૂર કર્યો. તેથી હાલની અપીલ અને સ્પેશિયલ લીવ પિટિશન દાખલ કરવામાં આવેલ છે.

અપીલકર્તાઓ તરફે એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે હાઈકોર્ટ કોડ ઓફ સિવિલ પ્રોસિજરની કલમ ૧૦૦ હેઠળ કાયદાના કોઈપણ મહત્વના પ્રશ્નો ઘડ્યા વિના બીજી અપીલમાં હુકમતનો ઉપયોગ કરીને હકીકતના સમવર્તી તારણોને ઉલટાવવામાં ભૂલ કરી છે.

હાલની કોર્ટ સમક્ષ નીચેના પ્રશ્નો ઉપસ્થિત થયા હતા:

૧. શું કેસનું મંદિર જાહેર મંદિર હતું?
૨. શું કેસનું મંદિર અપીલકર્તાઓના સંચાલન અને વહીવટ હેઠળ હતું?
૩. શું અપીલકર્તાઓને તેમની પ્રથા મુજબ 'પંડારામો' દ્વારા કરવામાં આવતી પૂજા/અર્ચનામાં દખલગીરી કરતા અટકાવવા માટે કાયમી મનાઈહુકમની રાહત આપી શકાય?

અપીલ અને એસએલપીનો નિકાલ કરતા કોર્ટ

ઠેરવેલ કે: ૧.૧. અપીલકર્તાઓ દ્વારા કેસના મંદિરની સ્થાપના અંગેના પુરાવાના અભાવે, માત્ર લાંબા સમય સુધી મંદિરના સંચાલનના પુરાવાના આધારે એવું અનુમાન લગાવી શકાય નહીં કે તેઓએ મંદિરની સ્થાપના કરી હતી અથવા તેનું બાંધકામ કર્યું હતું. જો એમ માની લેવામાં આવે કે હાલના કેસમાં, પરિસ્થિતિની સાતત્યતાનું અનુમાન લગાવી શકાય છે, તો તે માત્ર અપીલકર્તાઓ દ્વારા મંદિરના સંચાલન સંબંધિત હોઈ શકે છે. પરંતુ તે કોર્ટને તેમના દ્વારા મંદિરની સ્થાપનાનું અથવા મંદિર તેમનું હોવાનું અનુમાન લગાવવાની મંજૂરી આપી શકે નહીં. જ્યાં સુધી તમિલનાડુનો સંબંધ છે, ત્યાં સુધી એવી પ્રારંભિક ધારણા છે કે મંદિર એક જાહેર મંદિર છે, અને જે પક્ષ તે ખાનગી મંદિર હોવાનો દાવો કરે છે તેણે તે હકીકત હકારાત્મક રીતે સાબિત

કરવાની રહે છે. અલબત્ત, આ પ્રારંભિક ધારણાનું ખંડન મજબૂત પુરાવા દ્વારા થવું જોઈએ જેથી એ સાબિત થઈ શકે કે મંદિર એક ખાનગી મંદિર છે.

૧.૨ કેસનું મંદિર 'પોરમબોક' જમીન પર બનેલું છે. જો કે 'પોરમબોક' જમીન પર મંદિરનું બાંધકામ એ પોતે જાહેર મંદિર હોવાનો નિર્ણાયક પુરાવો ન હોઈ શકે, પરંતુ હાલના કેસની જેમ અન્ય પુરાવાના અભાવે, કે મંદિરની સ્થાપના કોણે કરી, તે જાહેર મંદિર હોવાની તરફેણમાં નિર્દેશ કરતો એક સંજોગ હોઈ શકે છે.

ટી.વી. મહાલિંગા અચ્ચર વિ. સ્ટેટ ઓફ મદ્રાસ, ૧૯૮૧ ૧ એસ.સી.સી. ૪૪૫ પર આધાર રાખવામાં આવ્યો.

૧.૩. હાલના કેસમાં, મંદિરની સ્થાપના કોણે કરી અને મંદિર અપીલકર્તાઓનું કેવી રીતે હતું તે અંગે ન તો કોઈ રજૂઆત હતી કે ન તો કોઈ મજબૂત પુરાવા હતા. રેકર્ડ પર એ પણ છે કે મંદિરનું બાંધકામ 'પોરમબોક' જમીન પર કરવામાં આવ્યું હતું. આવા સંજોગોમાં, તે સ્પષ્ટ છે કે અપીલકર્તાઓ એ સાબિત કરવામાં નિષ્ફળ રહ્યા છે કે તેમના ધાર્મિક સંપ્રદાયે આ મંદિરનું બાંધકામ કર્યું હતું. આથી, જ્યારે નીચેની બંને કોર્ટોએ સમવર્તી રીતે એવું તારણ નોંધવામાં ભૂલ કરી કે જેના સમર્થનમાં કોઈ પુરાવા ન હતા કે કેસનું મંદિર અપીલકર્તાઓના ધાર્મિક સંપ્રદાયનું હતું અને જાહેર મંદિર ન હતું, ત્યારે હાઈકોર્ટ આવા તારણને ઉલટાવવામાં સાચી હતી. અપીલકર્તાઓ તે એક જાહેર મંદિર છે તેવી પ્રારંભિક ધારણાનું ખંડન કરવામાં તદ્દન નિષ્ફળ રહ્યા છે.

૨. બંધારણ અમલમાં આવ્યું તે પહેલાં અપીલકર્તાઓએ કેસના મંદિરના સંચાલનનો અધિકાર ગુમાવ્યો ન હતો. અપીલકર્તાઓ શરૂઆતથી જ કેસના મંદિરના સંચાલનમાં રહ્યા છે. પરંતુ અપીલકર્તાઓનો આ સંચાલનનો અધિકાર હિન્દુ રિલીજિયસ એન્ડ ચેરિટેબલ વિભાગને કાયદા દ્વારા મંદિરના વહીવટના સંબંધમાં આપવામાં આવેલી સત્તાઓનો ઉપયોગ કરતા અટકાવશે નહીં.

૩. અગાઉના મુકદ્દમાઓમાં 'પંડારામો' પોતાનો દાવો હારી ગયા હતા કે તેઓ મંદિરના વંશપરંપરાગત ટ્રસ્ટીઓ અથવા વંશપરંપરાગત પૂજારીઓ હતા. 'પંડારામો'ના દાવાને નકારતો હાઈકોર્ટનો ચુકાદો આખરી બન્યો છે. 'પંડારામો'ની ઉશ્કેરણીથી અને તેમના લાભ માટે વિવિધ રાહતો માંગવામાં આવી હતી. 'પંડારામો' અગાઉ હારી ગયા હોવાથી ફરીથી વિવાદ ઉભો કરી શકે તેમ ન હોવાથી, આ રાહતો દાવામાં માંગવામાં આવી છે. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, જે બાબત 'પંડારામો' સીધી રીતે પ્રાપ્ત કરી શક્યા ન હતા, તે દાવાના વાદીઓ તેમની ઉશ્કેરણીથી પરોક્ષ રીતે પ્રાપ્ત કરવા માંગતા હતા. તેથી, વાદીઓને મનાઈદાયક મની રાહત આપી શકાય નહિ.

જ.૧. હાઈકોર્ટે, બીજી અપીલમાં, નીચેની બંને કોર્ટોના સમવર્તી તારણોને અપીલકર્તા દ્વારા કેસના મંદિરના સંચાલનના પાસા પર ગર્ભિત રીતે, ચર્ચા અને કારણો વિના ઉલટાવ્યા છે જ્યારે તેણે અરજ કર્યા મુજબ હુકમનામું આપ્યું હતું, તે પણ કોડ ઓફ સિવિલ પ્રોસિજર, ૧૯૦૮ ની કલમ ૧૦૦ હેઠળ હુકમતનો ઉપયોગ કરીને, જે સ્પષ્ટપણે ટકી શકે તેમ નથી.

જ.૩. હાઈકોર્ટે, તેના ચુકાદામાં, કોડ ઓફ સિવિલ પ્રોસિજરની કલમ ૧૦૦ હેઠળ જરૂરી કાયદાના મહત્વના પ્રશ્નોની ચર્ચા કરી છે. નીચેની બંને કોર્ટો દ્વારા નોંધાયેલ તારણ જેના સમર્થનમાં કોઈ પુરાવા ન હતા તેને હાઈકોર્ટે દ્વારા પોતે જ કાયદાનો એક મહત્વનો પ્રશ્ન ગણવામાં આવ્યો હતો. હાઈકોર્ટે દ્વારા જે પ્રશ્નો ધ્યાનમાં લેવામાં આવ્યા અને નક્કી કરવામાં આવ્યા તેને ધ્યાનમાં લેતા એમ કહી શકાય નહીં કે કાયદાના મહત્વના પ્રશ્નો વિચારણા માટે ઉપસ્થિત થયા ન હતા અને તેઓ ઘડવામાં આવ્યા ન હતા. બની શકે કે, કાયદાના મહત્વના પ્રશ્નો વિશિષ્ટ રીતે અને અલગથી ઘડવામાં આવ્યા ન હોય.

સિવિલ એપેલેટ જ્યુરિસડિક્શન: સિવિલ અપીલ નંબર ૨૪૧૭/૧૯૯૨.

એસ.એ. નંબર ૧૮૫૮/૧૯૮૪ માં મદ્રાસ હાઈકોર્ટના તારીખ ૨૯.૪.૧૯૯૨ ના ચુકાદા અને હુકમમાંથી.

વિથ

સ્પેશિયલ લીવ પિટિશન (સી) નંબર ૧૯૧૮૪/૨૦૦૦.

અપીલકર્તાઓ તરફે કે. પરાશરન અને ભીમરાવ એન. નાઈક, બી. રવિ રાજા, વી. બાલાચંદ્રન અને એ.ટી.એમ. સંપથ.

સામાવાળાઓ તરફે કે. રામમૂર્તિ, પી.એન. રામલિંગમ, વી. કૃષ્ણમૂર્તિ
અને સુશ્રી સીતા વૈદ્યલિંગમ.

કોર્ટનો ચુકાદો ન્યાયમૂર્તિ શિવરાજ વી. પાટીલ દ્વારા આપવામાં આવેલ.

મૂળ દાવા નંબર ૯૩/૧૯૭૬ ના પ્રતિવાદીઓ દ્વારા દાખલ કરવામાં
આવેલી હાલની અપીલ, એસ.એ. નંબર ૧૮૫૮/૮૪ માં મદ્રાસ હાઈકોર્ટ દ્વારા
તારીખ ૨૯.૪.૧૯૯૨ ના રોજ પસાર કરાયેલા ચુકાદા અને હુકમ સામે નિર્દેશિત
છે અને તેનાથી તેઓ નારાજ છે. ટૂંકમાં, હાલની અપીલ દાખલ કરવા તરફ દોરી
જતા હકીકતો અને સંજોગો નીચે મુજબ છે:

અપીલકર્તાઓના જણાવ્યા અનુસાર, રાજપાલયમ ખાતે આવેલું અરુલિધુ
મરિયમ્મન મંદિર સ્મરણાતીત સમયથી સિંગરાજકોટ્ટાઈના રાજુઓના જ્ઞાતિના
ધાર્મિક સંપ્રદાય (ટૂંકમાં 'રાજુઓ') દ્વારા વહીવટ અને સંચાલન હેઠળ છે.
મૂળભૂત રીતે સદર ધાર્મિક સંપ્રદાયના સભ્યો મંદિરમાં પૂજા કરતા હતા અને
સમય જતાં અન્ય જ્ઞાતિના લોકોએ પણ મંદિરમાં પૂજા કરવાનું શરૂ કર્યું હતું.
મંદિરનો વહીવટ હંમેશા રાજુઓમાંથી ચુંટાયેલા ટ્રસ્ટીઓ દ્વારા જ કરવામાં આવતો
હતો અને કોઈ પણ સમયે હિન્દુ રિલીજિયસ એન્ડ ચેરિટેબલ એન્ડોમેન્ટ વિભાગે

તેમના સંચાલનમાં દખલગીરી કરી ન હતી. રાજુઓએ પંડારામોને પૂજારી તરીકે મંદિરમાં પૂજા કરવાની મંજૂરી આપી હતી.

સાત પંડારામોએ ભેગા મળીને, તમિલનાડુ હિન્દુ રિલીજિયસ એન્ડ ચેરિટેબલ એન્ડોમેન્ટ એક્ટ, ૧૯૫૯ ના કલમ ૬૩ (બી) હેઠળ ડેપ્યુટી કમિશનર સમક્ષ એક અરજી ઓ.એ. નંબર ૭૬/૭૩ દાખલ કરી, જેમાં તેઓ મંદિરના વંશપરંપરાગત ટ્રસ્ટીઓ છે તેવી જાહેરાત માંગવામાં આવી હતી. સદર અરજી રદ કરવામાં આવી હતી અને સદર હુકમ સામે પંડારામો દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી અપીલ નંબર ૧૦૦/૭૪ પણ કમિશનર દ્વારા તારીખ ૨૧.૧૦.૧૯૭૫ ના રોજ રદ કરવામાં આવી હતી. પંડારામોએ સબોર્ડિનેટ જજની કોર્ટમાં મૂળ દાવો નંબર ૧૩/૭૬ દાખલ કર્યો, જેમાં સદર એક્ટ હેઠળના સત્તાધિકારીઓના ઉપરોક્ત હુકમોને બાજુ પર રાખીને, તેઓ કેસના મંદિરના વંશપરંપરાગત ટ્રસ્ટીઓ-સહ-પૂજારીઓ છે તેવી જાહેરાત માંગી હતી અને રાજુઓને તેમના અધિકારોમાં દખલ કરતા રોકવા માટે કાયમી મનાઈહુકમ માંગ્યો હતો. વિદ્વાન સબોર્ડિનેટ જજે, ટ્રાયલ પછી, એવું ઠેરવીને દાવો રદ કર્યો કે પંડારામો વંશપરંપરાગત ટ્રસ્ટીઓ કે પૂજારીઓ ન હતા. પંડારામો (પૂજારીઓ) દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી અપીલ એ.એસ. નંબર ૫૩૩/૮૩ પણ હાઈકોર્ટ દ્વારા તારીખ ૧૮.૯.૧૯૮૭ ના રોજ રદ કરવામાં આવી હતી. હાઈકોર્ટનો સદર ચુકાદો આખરી બન્યો છે.

જ્યારે પરિસ્થિતિ આવી હતી, ત્યારે પંડારામો દ્વારા શરૂ કરાયેલી ઉપરોક્ત કાર્યવાહીના પેટિંગ દરમિયાન, વિભાગે તારીખ ૧૬.૫.૧૯૭૫ ના રોજ એક નોટિસ જારી કરી જેમાં કેસના મંદિરને સદર એક્ટના દાયરામાં આવતું ગણીને વધારાના ટ્રસ્ટીઓની નિમણૂક માટે સામાન્ય જનતા પાસેથી અરજીઓ મંગાવી હતી. રાજુઓએ બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૬ હેઠળ ખાતરી આપવામાં આવેલા તેમના મૂળભૂત અધિકારોનું ઉલ્લંઘન થયું હોવાનું અનુભવીને, તેમના ધાર્મિક સંપ્રદાય વતી મૂળ દાવો નંબર ૧૦૦/૭૫ દાખલ કર્યો, જેમાં એવી જાહેરાત માંગવામાં આવી હતી કે કેસનું મંદિર તેમના સંપ્રદાયનું એક સંપ્રદાયનું મંદિર છે અને વિભાગને તેમના અધિકારોમાં દખલ કરતા રોકવા માટે કાયમી મનાઈહુકમ માંગ્યો હતો. સદર દાવો મંજૂર કરવામાં આવ્યો હતો જેમાં જાહેરાત અને મનાઈહુકમ આપવામાં આવ્યો હતો અને એવી ટિપ્પણી કરવામાં આવી હતી કે તે વિભાગને ધાર્મિક સંપ્રદાયના મંદિરના વહીવટ માટે લાગુ પડતા એક્ટ હેઠળ ઉપલબ્ધ સત્તાઓનો ઉપયોગ કરતા અટકાવશે નહીં. વિભાગે સદર ચુકાદા સામે અપીલ એ.એસ. નંબર ૧૯૭/૧૯૭૭ દાખલ કરી હતી. ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા પસાર કરાયેલા ચુકાદા અને હુકમમાં દખલગીરી કરવા માટે કોઈ યોગ્ય કારણ ન જણાતા અપીલ રદ કરવામાં આવી હતી. વિભાગ દ્વારા દાખલ કરાયેલી બીજી અપીલ નંબર ૧૯૪૬/૧૯૭૮ પણ નીચેની બંને કોર્ટો દ્વારા નોંધાયેલા હકીકતના સમવર્તી તારણોને ધ્યાનમાં રાખીને રદ કરવામાં આવી હતી. સીની થેવર અને અન્ય લોકોએ ૧૯૭૮ ની એસ.એ. નંબર ૧૯૪૬ માં પસાર થયેલા ચુકાદાને

પડકારવાની પરવાનગી સાથે સ્પેશિયલ લીવ પિટિશન નંબર ૧૯૧૮૪/૨૦૦૦ દાખલ કરી હતી. સીની થેવર્સ અને અન્ય લોકો દ્વારા દાખલ કરાયેલા ઓ.એસ. નંબર ૧૯૩/૧૯૭૮ માંથી ઉદ્ભવતી અને તે સમયે મદ્રાસ હાઈકોર્ટમાં પેઝિંગ એવી એસ.એ. નંબર ૧૮૫૮/૧૯૮૪ ના નિકાલ પછી આ સ્પેશિયલ લીવ પિટિશનને લિસ્ટ કરવાનો આદેશ કરવામાં આવ્યો હતો. એસ.એ. નંબર ૧૯૪૬/૧૯૭૯ ના નિકાલ સામે વિભાગ દ્વારા દાખલ કરાયેલી સ્પેશિયલ લીવ પિટિશન નંબર ૧૨૯૫૫/૧૯૯૦ વિલંબના કારણે રદ કરવામાં આવી હતી. હાલની કોર્ટ તારીખ ૨૨.૧૦.૧૯૯૨ ના રોજ આદેશ કર્યો હતો કે એસ.એલ.પી. નંબર ૧૯૧૮૪/૨૦૦૦ પર આ અપીલ સાથે આખરી સુનાવણી વખતે વિચારણા કરવામાં આવે. આ રીતે હાલની સિવિલ અપીલ નંબર ૨૪૧૭/૧૯૯૨ અને સ્પેશિયલ લીવ પિટિશન નંબર ૧૯૧૮૪/૨૦૦૦ હવે આપણી સમક્ષ વિચારણા માટે છે.

દરમિયાન, સામાવાળાઓએ (સીની થેવર અને અન્ય) એડિશનલ ડિસ્ટ્રિક્ટ મુન્સિફની કોર્ટમાં એક દાવો ઓ.એસ. નંબર ૯૩/૭૮ દાખલ કર્યો, જેમાં એવી જાહેરાત માંગવામાં આવી હતી કે કેસનું મંદિર રાજુઓના વિશિષ્ટ દાવા સામે સામાન્ય રીતે હિન્દુ જનતાનું એક જાહેર ધાર્મિક સંસ્થાન છે અને મંદિરમાં પંડારામોની પ્રથા મુજબ પૂજાઓમાં દખલગીરી કરવા સામે મનાઈહુકમ માંગ્યો હતો. અપીલકર્તાઓએ (રાજુઓ) દાવાનો વિરોધ કર્યો અને એવી રજૂઆત કરી કે

પ્લેઈન્ટના કથનો અને માંગવામાં આવેલી રાહત પરથી સ્પષ્ટ થાય છે કે તે માત્ર પંડારામો જ હતા જેમણે સામાવાળાઓને સામાન્ય હિન્દુ જનતાના કારણનો મહોરો બનાવીને તેમના દાવાઓ ફરીથી ઉભા કરવા માટે પ્રેર્યા હતા; કેસના મંદિરનું બાંધકામ રાજુઓ દ્વારા કરવામાં આવ્યું હતું જેઓ એક ધાર્મિક સંપ્રદાય બનાવે છે અને જે એક સદી કરતાં વધુ સમયથી તેમના વિશિષ્ટ વહીવટ અને સંચાલન હેઠળ છે; કે અન્ય જ્ઞાતિના સભ્યોને પણ પૂજા કરવાની મંજૂરી આપવામાં આવી હતી; કે સદર સંપ્રદાય પોતાનામાંથી જ મંદિરના વહીવટ માટે ટ્રસ્ટીઓની ચૂંટણી કરતો આવ્યો છે; ઓ.એસ. નંબર ૧૦૦/૧૯૭૫ ના ચુકાદાને ધ્યાનમાં રાખીને સદર દાવો રેસ જ્યુડિકેટના સિદ્ધાંત દ્વારા બાધિત હતો અને એક્ટની કલમ ૧૦૮ ને ધ્યાનમાં લેતા સિવિલ કોર્ટને દાવો ચલાવવાની કોઈ હકુમત ન હતી. ટ્રાયલ પછી, રેકર્ડ પર લાવવામાં આવેલા પુરાવાઓનું મૂલ્યાંકન કરીને અને સુનાવણી પછી, એવું ઠેરવીને દાવો રદ કરવામાં આવ્યો કે કેસનું મંદિર જાહેર મંદિર નથી પરંતુ રાજુઓનું એક સંપ્રદાયનું મંદિર છે અને દાવો રેસ જ્યુડિકેટના સિદ્ધાંત દ્વારા બાધિત હતો. સદર ચુકાદા અને હુકમ સામે દાખલ કરાયેલી અપીલ એ.એસ. નંબર ૧૪/૯૨ ટ્રાયલ કોર્ટના ચુકાદા અને હુકમની પુષ્ટિ કરીને રદ કરવામાં આવી હતી. હાલના સામાવાળાઓએ (દાવાના વાદીઓએ) બીજી અપીલ નંબર ૧૮૫૮/૮૪ દાખલ કરી. હાઈકોર્ટના વિદ્વાન સિંગલ જજે અપીલ મંજૂર કરી, નીચેની બંને કોર્ટોના ચુકાદાઓને બાજુ પર રાખ્યા અને અરજ કર્યા મુજબ દાવો મંજૂર કર્યો. તેથી સન ૧૯૭૮ ના મૂળ દાવા નંબર

૯૩ ના પ્રતિવાદીઓ દ્વારા હાલની સિવિલ અપીલ નંબર ૨ ૪ ૧૭/૧૯૯૨ દાખલ કરવામાં આવી છે.

અપીલકર્તાઓ તરફે વિદ્વાન પરિષ્ઠ કાઉન્સેલ શ્રી કે. પરાશરને રજૂઆત કરી હતી કે અપીલકર્તાઓ અગાઉની તમામ કાર્યવાહીમાં સફળ થયા હતા; રાજુઓ સો વર્ષથી વધુ સમયથી કેસના મંદિરના વહીવટ અને સંચાલનમાં છે તે દર્શાવવા માટે પૂરતા અને ખાતરીપૂર્વકના પુરાવા છે; તેથી હાઇકોર્ટ બીજી અપીલમાં હકુમતનો ઉપયોગ કરીને હકીકતના સમવર્તી તારણોને ઉલટાવવામાં સાચી અને ન્યાયી ન હતી; સીપીસીની કલમ ૧૦૦ હેઠળ પક્ષકારો વચ્ચે વિચારણા માટે ઉપસ્થિત થતા કાયદાના મહત્વના પ્રશ્નો ઘડ્યા વિના, વાદગ્રસ્ત ચુકાદો ટકી શકે નહીં; દાવાનું માળખું અને માંગવામાં આવેલી રાહતો અને ખાસ કરીને અપીલકર્તાઓને તેમની પ્રથા મુજબ પંડારામો દ્વારા પૂજા અર્ચના કરવામાં અટકાવવા અંગેની રાહત દર્શાવે છે કે આ પંડારામો જ છે જેઓ અગાઉની કાર્યવાહીમાં હારી ગયા પછી પોતાનો દાવો ફરીથી ઉભો કરી રહ્યા છે; પ્લેઇન્ટમાં પંડારામો દ્વારા પૂજામાં પ્રથા અંગે પ્રથાની વિગતો અને પૂજાના સ્વરૂપ આપતા કોઈ કથનો કરવામાં આવ્યા ન હતા કે ન તો આ સંબંધમાં કોઈ મુદ્દો ઉઠાવવામાં આવ્યો હતો; તેના સમર્થનમાં કોઈ પુરાવા પાયા નથી પરંતુ આશ્ચર્યજનક રીતે હાઇકોર્ટના વિદ્વાન સિંગલ જજે પંડારામો દ્વારા તેમની પ્રથા મુજબ પૂજા કરવા સંબંધિત મનાઈહુકમની રાહત આપી, જે વિદ્વાન કાઉન્સેલના જણાવ્યા મુજબ,

સ્પષ્ટપણે ગેરકાયદેસર હોવાથી, તેને માન્ય રાખી શકાય નહીં. તેમના જણાવ્યા મુજબ, એક સંપ્રદાયની સંસ્થા પણ જાહેર સંસ્થા હોઈ શકે છે; હાઈકોર્ટ આ સંબંધમાં સ્પષ્ટ ન હતી. વિદ્વાન પરિષ્ઠ કાઉન્સેલે તેમની રજૂઆતોના સમર્થનમાં વાદગ્રસ્ત ચુકાદાના સંબંધિત ભાગો અને વિવિધ દસ્તાવેજો વાંચી સંભળાવ્યા.

બીજી તરફ, સીની થેવર અને અન્ય લોકો વતી ઉપસ્થિત વિદ્વાન કાઉન્સેલ શ્રી એ.ટી.એમ. સંપથે વાદગ્રસ્ત ચુકાદાના સમર્થનમાં રજૂઆતો કરી હતી. તેમણે ઉમેર્યું હતું કે ઓ.એસ. નંબર ૧૦૦/૭૫ ના ચુકાદાને ધ્યાનમાં રાખીને દાવો રેસ જ્યુડિકેટના સિદ્ધાંત દ્વારા બાધિત ન હતો કારણ કે સામાવાળાઓ (સીની થેવર અને અન્ય) સદર દાવામાં પક્ષકાર ન હતા; તેઓએ તેમને દાવામાં પક્ષકાર બનાવવા માટે અરજ કરી હતી પરંતુ તેમની અરજ ફગાવી દેવામાં આવી હતી; ઓ.એસ. નંબર ૧૦૦/૧૯૭૫ માંથી ઉદ્ભવતી એસ.એ. નંબર ૧૯૪૬/૭૯ ના ચુકાદાને પડકારતી તેમના દ્વારા દાખલ કરાયેલી સ્પેશિયલ લીવ પિટિશનની સુનાવણી હાલની અપીલ સાથે કરવામાં આવી રહી છે. તેમણે એ પણ દર્શાવ્યું હતું કે હાઈકોર્ટે કાયદાનો મહત્વનો પ્રશ્ન ઘડ્યો હતો જે અપીલ હેઠળના વાદગ્રસ્ત ચુકાદાના પેરા ૨૨ પરથી સ્પષ્ટ થાય છે.

સામાવાળા વિભાગ વતી ઉપસ્થિત વિદ્વાન પરિષ્ઠ કાઉન્સેલ શ્રી કે. રામમૂર્તિએ વિભાગના વલણના સમર્થનમાં દલીલો કરી હતી. તેમણે એવી પણ

રજૂઆત કરી હતી કે વાદગ્રસ્ત ચુકાદામાં નોંધાયેલ હાઈકોર્ટનું એ તારણ કે કેસનું મંદિર એક જાહેર મંદિર છે તે સાચું અને ન્યાયી છે. તેમણે વૈકલ્પિક રીતે રજૂઆત કરી હતી કે મંદિરના સ્વરૂપ અંગે અથવા પૂજા કરવામાં પ્રથા અંગેના કોઈપણ વિવાદના કિસ્સામાં, તે નક્કી કરવાનું વિભાગ પર છોડી શકાય છે.

પક્ષકારોના વિદ્વાન કાઉન્સેલની દલીલો પરથી, વિચારણા માટે નીચેના મુદ્દાઓ ઉપસ્થિત થાય છે:—

(૧) શું કેસનું મંદિર જાહેર મંદિર છે?

(૨) શું કેસનું મંદિર અપીલકર્તાઓના સંચાલન અને વહીવટ હેઠળ રહ્યું છે?

(૩) શું અપીલકર્તાઓને તેમની પ્રથા મુજબ પંડારામો દ્વારા કરવામાં આવતી પૂજા/અર્ચનામાં દખલગીરી કરતા અટકાવવા માટે કાયમી મનાઈદુકમની રાહત આપી શકાય?

મુદ્દા નંબર ૧ ના સંબંધમાં—

અપીલકર્તાઓએ ઓ.એસ. નંબર ૧૦૦/૭૫ ના તેમના પ્લેડજન્ટમાં માત્ર એટલું જ કથન કર્યું હતું કે કેસનું મંદિર રાજુઓની માલિકીનું એક બહુ નાનું મંદિર છે જેઓ એક ધાર્મિક સંપ્રદાય બનાવે છે અને એક સદી કરતાં વધુ સમયથી સ્મરણાતીત સમયથી કેસના મંદિરના સંચાલન અને વહીવટમાં છે. મંદિર ક્યારે

બંધાયું હતું, કોણે બંધાવ્યું હતું અથવા મંદિર તેમનું કેવી રીતે હતું તે અંગે કંઈપણ જણાવવામાં આવ્યું નથી. લેખિત નિવેદનમાં, પ્રતિવાદીઓએ ખાસ કરીને ઇનકાર કર્યો હતો કે મંદિર રાજુઓના ધાર્મિક સંપ્રદાયનું હતું, જો કે રાજુઓ ધાર્મિક સંપ્રદાય બનાવે છે તેનો કોઈ ઇનકાર ન હતો. પ્લેઈન્ટિફમાં, એવી વિશિષ્ટ જાહેરાત માંગવામાં આવી હતી કે આ મંદિર રાજુઓના ધાર્મિક સંપ્રદાયનું એક સંપ્રદાયનું મંદિર છે. ટ્રાયલ કોર્ટે ચુકાદાના પેરા ૨૪ માં નીચે મુજબ નિષ્કર્ષ કાઢ્યો હતો:—

"૨૪. ટૂંકમાં કહીએ તો, જો કે કેસના મંદિરની ઉત્પત્તિ સંબંધિત કોઈ ચોક્કસ પુરાવા નથી, તેમ છતાં રાજુ જ્ઞાતિ અને જનતાના સભ્યો દ્વારા કરવામાં આવેલા વર્તન પરથી એ સ્પષ્ટ થાય છે કે પ્રશ્નવાળું મંદિર હંમેશા સિંગરાજકોટ્ટાઈ રાજુઓના સંચાલનમાં રહ્યું છે, કે તેઓ મોટે ભાગે જ્ઞાતિ દ્વારા ફાળવવામાં આવેલા ભંડોળમાંથી તેનું રક્ષણ કરતા આવ્યા છે અને વાસ્તવમાં, અન્ય કોઈ જ્ઞાતિના કોઈ વ્યક્તિનો સદર મંદિરની બાબતોના સંચાલનમાં કોઈ હાથ ન હતો. તેથી, આવા સંજોગોમાં, અનિવાર્ય નિષ્કર્ષ એ છે કે કેસનું મંદિર માત્ર એક સંપ્રદાયનું મંદિર છે અને મુદ્દાનો જવાબ તે મુજબ આપવામાં આવે છે."

અપીલ એ.એસ. નંબર ૧૮૭/૭૭ માં, વિદ્વાન ડિસ્ટ્રિક્ટ જજે, રાજુઓ એક ધાર્મિક સંપ્રદાય બનાવે છે અને મંદિરનું સંચાલન તેમની પાસે હતું તે તારણ

સાથે સંમત થતા, આગળ વધીને જણાવ્યું કે, મંદિરની ઉત્પત્તિ જાણીતી નથી અને તે કોના દ્વારા અને ક્યારે બાંધવામાં આવ્યું હતું તેના કોઈ સીધા પુરાવા નથી તે નોંધ્યા પછી પણ, કેસની સંભાવનાઓ એવી હતી કે પ્રશ્નવાળું મંદિર રાજુઓ દ્વારા જ બાંધવામાં આવ્યું હોવું જોઈએ. જો કે, અપીલ રદ કરવામાં આવી હતી અને ટ્રાયલ કોર્ટના ચુકાદાની પુષ્ટિ કરવામાં આવી હતી. બીજી અપીલ નંબર ૧૯૪૬/૭૯ માં હાઈકોર્ટે નોંધ્યું કે નીચેની બંને કોર્ટોએ જોયું કે મંદિરની ઉત્પત્તિ પ્રાચીનકાળમાં ખોવાઈ ગઈ છે અને મંદિર ક્યારે અને કોના દ્વારા બાંધવામાં આવ્યું હતું તેના કોઈ સીધા પુરાવા નથી. પરંતુ, સ્મરણાતીત સમયથી કેસનું મંદિર માત્ર રાજુઓ દ્વારા જ સંચાલિત થાય છે તે દર્શાવતા વિપુલ પુરાવાઓના આધારે એવો નિષ્કર્ષ કાઢ્યો કે મંદિર માત્ર રાજુઓ દ્વારા જ બંધાયું હોવું જોઈએ. વાદગ્રસ્ત ચુકાદામાં, વિદ્વાન જજે એવો અભિપ્રાય લીધો છે કે અપીલકર્તાઓ દ્વારા કેસના મંદિરની સ્થાપના અંગેના પુરાવાના અભાવે, માત્ર લાંબા સમય સુધી મંદિરના સંચાલનના પુરાવાના આધારે એવું અનુમાન લગાવી શકાય નહીં કે તેઓએ મંદિરની સ્થાપના કરી હતી અથવા તેનું બાંધકામ કર્યું હતું. તેમના જણાવ્યા અનુસાર, જો એમ માની લેવામાં આવે કે હાલના કેસમાં, પરિસ્થિતિની સાતત્યતાનું અનુમાન લગાવી શકાય છે, તો તે માત્ર રાજુઓ દ્વારા મંદિરના સંચાલન સંબંધિત હોઈ શકે છે. પરંતુ તે કોર્ટને તેમના દ્વારા મંદિરની સ્થાપનાનું અથવા મંદિર તેમનું હોવાનું અનુમાન લગાવવાની મંજૂરી આપી શકે નહીં. અમે વિદ્વાન જજના આ અભિપ્રાય સાથે સંમત છીએ. એ પણ ઉલ્લેખનીય છે કે કેસનું

મંદિર પોરમબોક જમીન પર બનેલું છે. જો કે પોરમબોક જમીન પર મંદિરનું બાંધકામ એ પોતે જાહેર મંદિર હોવાનો નિર્ણાયક પુરાવો ન હોઈ શકે પરંતુ હાલના કેસની જેમ અન્ય પુરાવાના અભાવે, કે મંદિરની સ્થાપના કોણે કરી, તે જાહેર મંદિર હોવાની તરફેણમાં નિર્દેશ કરતો એક સંજોગ હોઈ શકે છે. વિદ્વાન જજના જણાવ્યા અનુસાર, રાજુઓએ જ મંદિરનું બાંધકામ કર્યું હોવું જોઈએ તેવું અનુમાન લગાવવા માટે નીચેની કોર્ટો દ્વારા જે નિર્ણયોનો સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો અને આધાર રાખવામાં આવ્યો તે યોગ્ય ન હતો. હાલની કોર્ટે ટી.વી. મહાલિંગા અચ્ચર વિ. સ્ટેટ ઓફ મદ્રાસ અને અન્ય, [૧૯૮૧] ૧ એસ.સી.સી. જજ્ઞ માં સદર એક્ટની જોગવાઈઓનો સંદર્ભ આપતા ઠેરવ્યું છે કે જ્યાં સુધી તમિલનાડુનો સંબંધ છે, ત્યાં સુધી એવી પ્રારંભિક ધારણા છે કે મંદિર એક જાહેર મંદિર છે, અને જે પક્ષ તે ખાનગી મંદિર હોવાનો દાવો કરે છે તેણે તે હકીકત હકારાત્મક રીતે સાબિત કરવાની રહે છે. અલબત્ત, આ પ્રારંભિક ધારણાનું ખંડન મજબૂત પુરાવા દ્વારા થવું જોઈએ જેથી એ સાબિત થઈ શકે કે મંદિર એક ખાનગી મંદિર છે. સદર ચુકાદામાં સરકારી મિલકત પર મંદિરની સ્થિતિને પણ જાહેર મંદિરના સમર્થનમાં પુરાવાના એક ભાગ તરીકે લેવામાં આવી હતી. હાલના કેસમાં, ઉપર જણાવ્યા મુજબ, મંદિરની સ્થાપના કોણે કરી અને મંદિર અપીલકર્તાઓનું કેવી રીતે હતું તે અંગે ન તો કોઈ રજૂઆત હતી કે ન તો કોઈ મજબૂત પુરાવા હતા. રેકર્ડ પર એ પણ છે કે મંદિરનું બાંધકામ પોરમબોક જમીન પર કરવામાં આવ્યું હતું. આવા સંજોગોમાં, તે સ્પષ્ટ છે કે અપીલકર્તાઓ એ સાબિત કરવામાં નિષ્ફળ રહ્યા છે કે

રાજુઓના સંપ્રદાયે આ મંદિરનું બાંધકામ કર્યું હતું. આથી, જ્યારે નીચેની બંને કોર્ટોએ સમવર્તી રીતે એવું તારણ નોંધવામાં ભૂલ કરી કે જેના સમર્થનમાં કોઈ પુરાવા ન હતા કે કેસનું મંદિર રાજુઓના ધાર્મિક સંપ્રદાયનું હતું અને જાહેર મંદિર ન હતું, ત્યારે હાઈકોર્ટ આવા તારણને ઉલટાવવામાં સારી હતી. અમારા મતે અપીલકર્તાઓ તે એક જાહેર મંદિર છે તેવી પ્રારંભિક ધારણાનું ખંડન કરવામાં તદ્દન નિષ્ફળ રહ્યા છે. તેથી અમે હાઈકોર્ટના એ તારણ સાથે સંમત છીએ કે કેસનું મંદિર એક જાહેર મંદિર છે.

મુદ્દા નંબર ૨ ના સંબંધમાં—

અપીલકર્તાઓ દ્વારા વિભાગ સામે દાખલ કરાયેલા મૂળ દાવા નંબર ૧૦૦/૭૫ માં સ્પષ્ટ તારણ નોંધવામાં આવ્યું હતું કે અપીલકર્તાઓ (રાજુઓ) એક ધાર્મિક સંપ્રદાય તરીકે સો વર્ષથી વધુ સમયથી સ્મરણાતીત સમયથી કેસના મંદિરની બાબતોનું સંચાલન કરી રહ્યા હતા. સદર તારણ પ્રથમ અપીલ અદાલત દ્વારા અપીલ એ.એસ. નંબર ૧૯૭/૭૭ માં સ્વીકારવામાં આવ્યું હતું. હાઈકોર્ટે એસ.એ. નંબર ૧૯૪૬/૭૯ માં નોંધ્યું હતું કે સ્મરણાતીત સમયથી કેસનું મંદિર માત્ર રાજુઓ દ્વારા જ સંચાલિત કરવામાં આવ્યું હતું તે દર્શાવવા માટે વિપુલ પુરાવા છે અને તે સાબિત કરવા માટે અસંખ્ય દસ્તાવેજો દાખલ કરવામાં આવ્યા છે અને નીચેની બંને કોર્ટોએ આ સંબંધમાં પુરાવાઓનું ખૂબ જ કાળજીપૂર્વક વિશ્લેષણ કર્યું છે અને સમવર્તી નિષ્કર્ષ પર આવ્યા છે કે સ્મરણાતીત સમયથી,

આ મંદિરનો વહીવટ માત્ર રાજુઓ દ્વારા તેમના ચુંટાયેલા ટ્રસ્ટીઓ મારફતે કરવામાં આવ્યો છે. વિભાગ તરફે વિદ્વાન સરકારી એડવોકેટની એ દલીલ અંગે ચર્ચા કરતા કે ભારતના બંધારણ અમલમાં આવ્યા પહેલા પણ રાજુઓએ તેમનો અધિકાર, જો કોઈ હોય તો, ગુમાવી દીધો હતો, કોર્ટે ઠેરવ્યું કે "વિદ્વાન સરકારી એડવોકેટના જણાવ્યા અનુસાર, ૧૯૩૯ થી હિન્દુ રિલીજિયસ એન્ડ ચેરિટેબલ એન્ડોમેન્ટ વિભાગ જ કેસના મંદિરમાં ટ્રસ્ટીઓની નિમણૂક કરી રહ્યો છે અને તેથી સિંગરાજાકોટ્ટાઈના રાજુઓ આ સંસ્થા સંપ્રદાયની હોવાનો દાવો કરી શકે નહીં. એ વાત ચોક્કસપણે સાચી છે કે વિભાગ ઓછામાં ઓછા ૧૯૩૯ થી ટ્રસ્ટીઓની નિમણૂક કરી રહ્યો છે, પરંતુ તે માત્ર સિંગરાજાકોટ્ટાઈના રાજુ સમુદાય દ્વારા ચુંટાયેલા વ્યક્તિઓની જ નિમણૂક કરી રહ્યો છે. આંક એ.૨ મિલકત રજિસ્ટરમાં, નિમણૂકની પદ્ધતિ સ્પષ્ટપણે દર્શાવવામાં આવી છે અને તેમાં એવો ઉલ્લેખ છે કે જે વ્યક્તિઓ સિંગરાજાકોટ્ટાઈ આંધ્ર ક્ષત્રિય રાજુસ મહામાઈ ઈન્ડ એકિઝક્યુટિવ કમિટી દ્વારા ચુંટાય છે તેઓની નિમણૂક હિન્દુ રિલીજિયસ એન્ડ ચેરિટેબલ એન્ડોમેન્ટના ડેપ્યુટી કમિશનર દ્વારા પાંચ વર્ષના સમયગાળા માટે કરવામાં આવે છે. અન્ય કોઈ જ્ઞાતિના કોઈ સભ્યની અને વાસ્તવમાં, સિંગરાજાકોટ્ટાઈના રાજુઓના સમુદાય દ્વારા ચુંટાયેલા વ્યક્તિ સિવાયના કોઈ વ્યક્તિની કેસના મંદિરના ટ્રસ્ટી તરીકે ક્યારેય નિમણૂક કરવામાં આવી નથી. વિદ્વાન સરકારી એડવોકેટ દ્વારા મારી સમક્ષ આ હકીકતોનો ઇનકાર કરવામાં આવ્યો નથી. સિંગરાજાકોટ્ટાઈના રાજુઓ દ્વારા ચુંટાયેલા વ્યક્તિઓની કેસના

મંદિરના ટ્રસ્ટી તરીકેની નિમણૂક માત્ર સદર સમુદાયના સદર સંસ્થા માટે ટ્રસ્ટીઓ ચુંટવાના અધિકારની માન્યતા સમાન છે. આ પ્રથા સિંગરાજાકોટ્ટાઈના રાજુઓના અધિકારોને નુકસાન પહોંચાડવાને બદલે માત્ર તેની પુષ્ટિ કરે છે. તેથી, સિંગરાજાકોટ્ટાઈના રાજુઓએ આ સંસ્થા પરનો તેમનો અધિકાર ગુમાવ્યો છે તેમ કહી શકાય નહીં."

મૂળ દાવો નંબર ૯૩/૭૮ માં, જેમાંથી હાલની અપીલ ઉદ્ભવે છે, ટ્રાયલ કોર્ટ રેકર્ડ પરના પુરાવાનું મૂલ્યાંકન કર્યા પછી અન્ય બાબતોની સાથે એવું તારણ નોંધ્યું હતું કે રાજુઓ ભૂતકાળમાં કેટલાક દાયકાઓથી મંદિરના સંચાલનની દેખરેખ રાખતા આવ્યા છે. પ્રથમ અપીલ અદાલતે ચુકાદાના પેરા ૧૮ માં જણાવ્યું હતું કે સામાવાળાઓ પણ સ્વીકારે છે કે મંદિરની ઉત્પત્તિ જાણીતી નથી. જો કે, તેઓ દાવો કરે છે કે તેઓ છેલ્લા સો વર્ષ અને તેથી વધુ સમયથી મંદિરની બાબતોના સંચાલનમાં છે, અને તેઓ મંદિર અને તેની બાબતોની જાળવણી કરી રહ્યા છે, કેટલાક નવીનીકરણ કાર્યો અને નવા બાંધકામોની દેખરેખ રાખી રહ્યા છે. દસ્તાવેજ અને મૌખિક પુરાવાઓનો સંદર્ભ આપ્યા પછી, એવું તારણ નોંધવામાં આવ્યું હતું કે આ અપીલકર્તાઓ અને તેમના પૂર્વજો છેલ્લા ઘણા દાયકાઓથી કેસના મંદિરના સંચાલનમાં હતા અને તેઓએ મંદિરના નામે મિલકતો પણ ખરીદી છે, જે તેમના દ્વારા લેવાયેલા કેટલાક વેચાણ દસ્તાવેજો પરથી જોઈ શકાય છે. હાઈકોર્ટ બીજી અપીલ નંબર ૧૮૫૮/૮૪ માં નીચેની બંને

કોર્ટોના સમવર્તી તારણોને અપીલકર્તાઓ દ્વારા કેસના મંદિરના સંચાલનના પાસા પર ગર્ભિત રીતે, ચર્ચા અને કારણો વિના ઉલટાવ્યા છે જ્યારે તેણે અરજ કર્યા મુજબ હુકમનામું આપ્યું હતું, તે પણ સીપીસીની કલમ ૧૦૦ હેઠળ હકુમતનો ઉપયોગ કરીને, જે, અમારા મતે, સ્પષ્ટપણે ટકી શકે તેમ નથી. હાઈકોર્ટના વિદ્વાન સિંગલ જજે અપીલકર્તાઓ મંદિરના સંચાલનમાં હતા તેવા નિષ્કર્ષ પર પહોંચવા માટે નીચેની બંને કોર્ટો દ્વારા આપવામાં આવેલા કારણોને નકારવા માટેના કારણો નોંધ્યા નથી. હાઈકોર્ટે પણ તેના ચુકાદામાં આ મુજબ જણાવ્યું છે:—

"પરંતુ, એ નોંધવું જોઈએ કે જો એમ માની લેવામાં આવે કે હાલના કેસમાં ભૂતકાળની પરિસ્થિતિની સાતત્યતાનું આવું અનુમાન લગાવી શકાય છે, તો તે માત્ર, જો કંઈ હોય તો, રાજ્યો દ્વારા મંદિરના સંચાલન સંબંધિત હોઈ શકે છે. પરંતુ તે કોર્ટને તેમના દ્વારા મંદિરની સ્થાપનાનું અનુમાન લગાવવાની મંજૂરી આપી શકે નહીં."

હાઈકોર્ટ સમક્ષ સામાવાળાઓના વિદ્વાન કાઉન્સેલે પણ એવી દલીલ કરી હતી કે નીચેની કોર્ટોએ માત્ર કેટલાક દાયકાઓ સુધી કેસના મંદિરના સંચાલનના આધારે રાજ્યોએ મંદિરનું બાંધકામ કર્યું હતું તેવું ખોટું અનુમાન લગાવ્યું હતું. અમે એવા અભિપ્રાયના છીએ કે બંધારણ અમલમાં આવ્યું તે પહેલાં

અપીલકર્તાઓએ કેસના મંદિરના સંચાલનનો અધિકાર ગુમાવ્યો ન હતો. આ દ્રષ્ટિએ, અમે ઠેરવીએ છીએ કે અપીલકર્તાઓ શરૂઆતથી જ કેસના મંદિરના સંચાલનમાં રહ્યા છે. પરંતુ અપીલકર્તાઓનો આ સંચાલનનો અધિકાર વિભાગને કાયદા દ્વારા મંદિરના વહીવટના સંબંધમાં આપવામાં આવેલી સત્તાઓનો ઉપયોગ કરતા અટકાવશે નહીં. એ પણ ઉમેરી શકાય કે અપીલકર્તાઓ દ્વારા પોતે દાખલ કરાયેલા મૂળ દાવો નંબર ૧૦૦ ના સન ૧૯૭૫ માં એવું ઠેરવવામાં આવ્યું છે અને હુકમનામાના તે ભાગને અપીલકર્તાઓ દ્વારા પડકારવામાં આવ્યો ન હતો.

મુદ્દા નંબર ૩ ના સંબંધમાં—

મૂળ દાવો નંબર ૯૩/૭૮ માં, વાદીઓએ (હાલના સામાવાળાઓએ) નીચેની રાહતો માંગી હતી:—

"(એ) એવી જાહેરાત કરવામાં આવે કે કેસની સંસ્થા સિંગરાજકોટ્ટાઈ રાજપાલયમના રાજુઓ વતી પ્રતિવાદીઓ દ્વારા કરવામાં આવેલા વિશિષ્ટ દાવા સામે સામાન્ય રીતે હિન્દુ જનતાની એક જાહેર ધાર્મિક સંસ્થા છે, જેમાં તમામ હિન્દુ નાગરિકોને મંદિરમાં પંડારામોની પ્રથા મુજબ પૂજા અર્ચના કરવાનો અધિકાર રહેશે અને પરિણામે પ્રતિવાદીઓ, તેમના માણસો અને એજન્ટોને સંસ્થા માટે તેમના સમુદાયની વિશિષ્ટ માલિકી દર્શાવતા લખાણવાળા કોઈ પણ

સીલનો ઉપયોગ કરવાથી અટકાવતો અને તેમને એવા બોર્ડ છાપવા કે લગાવવાથી અટકાવતો કે જાણે કેસની સંસ્થા સંપૂર્ણપણે સિંગરાજકોટ્ટાઈના રાજુઓની છે અને તેમને કેસની સંસ્થામાં પંડારામો દ્વારા કરવામાં આવતી તમામ પૂજાઓમાં પ્રથાને કોઈપણ રીતે બદલવાથી અટકાવતો કાયમી મનાઈદુકમ આપવામાં આવે;

(બી)

(સી)"

અમે ઉપર ઓલરેડી જણાવ્યું છે કે પંડારામો અગાઉના મુકદ્દમાઓમાં ઓ.એ. નંબર ૭૬/૭૩ તેમજ ઓ.એસ. નંબર ૧૩/૭૬ માં હાઈકોર્ટ સુધી મંદિરના વંશપરંપરાગત ટ્રસ્ટીઓ કે વંશપરંપરાગત પૂજારીઓ હોવાનો તેમનો દાવો હારી ગયા હતા. પંડારામોના દાવાને નકારતો હાઈકોર્ટનો ચુકાદો આખરી બન્યો છે. ઉપર ઉદ્ધૃત રાહતોના રેખાંકિત ભાગો વાંચતા સ્પષ્ટ થાય છે કે આ રાહતો પંડારામોની ઉશ્કેરણીથી અને તેમના લાભ માટે માંગવામાં આવી હતી. પંડારામો અગાઉ હારી ગયા હોવાથી ફરીથી વિવાદ ઉભો કરી શકે તેમ ન હોવાથી, આ રાહતો દાવામાં માંગવામાં આવી છે. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, જે બાબત પંડારામો સીધી રીતે પ્રાપ્ત કરી શક્યા ન હતા, તે દાવાના વાદીઓ તેમની ઉશ્કેરણીથી પરોક્ષ રીતે પ્રાપ્ત કરવા માંગતા હતા. આ સિવાય, પ્લેઈન્ટમાં પૂજામાં પંડારામોની પ્રથા શું હતી તે અંગે ન તો કોઈ રજૂઆત છે કે ન તો કોઈ કથનો છે.

વધુમાં, ન તો દાવામાં કોઈ મુદ્દો ઉઠાવવામાં આવ્યો હતો કે ન તો તેના સમર્થનમાં પુરાવા રજૂ કરવામાં આવ્યા હતા. આ સ્થિતિ હોવાને કારણે, હાઈકોર્ટ પ્રથમ વખત, બીજી અપીલમાં આ રાહત બિલકુલ આપી શકી ન હતો. હાઈકોર્ટે વાદગ્રસ્ત ચુકાદામાં વાદીઓનો દાવો અરજ કર્યા મુજબ મંજૂર કર્યો છે, જેમાં આ રાહતનો પણ સમાવેશ થાય છે. તેથી, અમને એ ઠેરવવામાં કોઈ સંકોચ નથી કે વાદીઓને મનાઈદુકમની રાહત આપી શકાય નહિ.

અમે અહીં એ પણ જણાવી શકીએ કે હાઈકોર્ટે એવો અભિપ્રાય લેવામાં સાચી હતી કે ઓ.એસ. નંબર ૧૦૦/૭૫ માં પસાર કરાયેલા ચુકાદા અને દુકમનામાને ધ્યાનમાં રાખીને દાવો રેસ જ્યુડિકેટના સિદ્ધાંત દ્વારા બાધિત ન હતો, જે કારણે હાઈકોર્ટના ચુકાદામાં જણાવવામાં આવ્યા છે. તે સિવાય, સદર ચુકાદા સામેની એસએલપી નંબર ૧૯૧૮૪/૨૦૦૦ ને આ અપીલ સાથે સાંભળવાનો આદેશ કરવામાં આવ્યો હતો. તે મુજબ આખરી સુનાવણી વખતે પણ તેની સુનાવણી કરવામાં આવી હતી.

અપીલકર્તાઓના વિદ્વાન પરિષ્ઠ કાઉન્સેલની એ દલીલ અમે સ્વીકારવા અસમર્થ છીએ કે સીપીસીની કલમ ૧૦૦ હેઠળ જરૂરી કાયદાનો કોઈ મહત્વનો પ્રશ્ન ઘડવામાં આવ્યો ન હોવાથી વાદગ્રસ્ત ચુકાદો ટકી શકે નહીં. ચુકાદાના પેરા ૨૨ માં હાઈકોર્ટે કાયદાના મહત્વના પ્રશ્નોની ચર્ચા કરી છે. શું નીચેની બંને કોર્ટો

દ્વારા નોંધાયેલ તારણ જેના સમર્થનમાં કોઈ પુરાવા ન હતા તેને હાઈકોર્ટ દ્વારા પોતે જ કાયદાનો એક મહત્વનો પ્રશ્ન ગણવામાં આવ્યો હતો? આગળ જણાવવામાં આવ્યું છે કે વિદ્વાન જજ દ્વારા ધ્યાનમાં લેવાયેલા અને ચર્ચા કરાયેલા અન્ય પ્રશ્નો પણ કાયદાના મહત્વના પ્રશ્નો હતા. હાઈકોર્ટ દ્વારા જે પ્રશ્નો ધ્યાનમાં લેવામાં આવ્યા અને નક્કી કરવામાં આવ્યા તેને ધ્યાનમાં લેતા એમ કહી શકાય નહીં કે કાયદાના મહત્વના પ્રશ્નો વિચારણા માટે ઉપસ્થિત થયા ન હતા અને તેઓ ઘડવામાં આવ્યા ન હતા. બની શકે કે, કાયદાના મહત્વના પ્રશ્નો વિશિષ્ટ રીતે અને અલગથી ઘડવામાં આવ્યા ન હોય. આ દ્રષ્ટિએ અમને વિદ્વાન કાઉન્સેલની આ સંબંધમાં દલીલમાં કોઈ દમ જણાતો નથી.

પરિણામે, ઉપર જણાવેલા કારણોસર, અમે ઠેરવીએ છીએ કે કેસનું મંદિર એક જાહેર મંદિર છે. કેસના મંદિરનું સંચાલન રાજ્યોના ધાર્મિક સંપ્રદાય પાસે રહ્યું છે. જો કે, અપીલકર્તાઓનો આ સંચાલનનો અધિકાર વિભાગને કાયદા દ્વારા મંદિરના વહીવટના સંબંધમાં આપવામાં આવેલી સત્તાઓનો ઉપયોગ કરતા અટકાવશે નહીં. મંદિરમાં પંડારામોની પ્રથા મુજબ પૂજા અર્ચના કરવા સંબંધિત જાહેરાત અને મનાઈક્રમની રાહત નકારવામાં આવે છે. હાલની અપીલ અને સ્પેશિયલ લીવ પિટિશનનો ઉપરોક્ત શરતોમાં નિકાલ કરવામાં આવે છે. ખર્ચ અંગે કોઈ આદેશ નથી.

વી.એસ.એસ.

અપીલ અને એસએલપીનો નિકાલ કરવામાં આવ્યો.

This is an AI-assisted translation.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.